

I

Cu două zile înainte ca Marcus Tullius Cicero să fie ales consul al Romei, din râul Tibru, în apropiere de barăcile flotei de război a Republicii, a fost scos leșul unui copil.

O asemenea descoperire, deși tragică, nu ar fi fost îndeajuns pentru a atrage atenția unui consul abia ales. Era însă ceva atât de grotesc la acest leș și atât de amenințător pentru liniștea cetății, încât magistratul ce răspundea de buna rânduială a orașului, Caius Octavius, i-a trimis vorbă lui Cicero, rugându-l să vină de îndată.

La început, Cicero n-a prea vrut să se ducă, spunând că are multe pe cap. Cum el fusese candidatul la funcția de consul cu cel mai mare număr de voturi, conducerea lucrărilor de deschidere a Senatului cădea în sarcina lui, nu a confratelui său, și tocmai își scria discursul de început. Dar eu știam că era și altceva la mijloc. Cicero avea o neobișnuită teamă față de moarte. Până și uciderea animalelor în timpul Jocurilor îl tulbura, și această slăbiciune – pentru că, vai, în politică o inimă bună este întotdeauna privită drept slăbiciune! – începuse să fie băgată de seamă. Prima lui pornire a fost să mă trimită pe mine în locul lui.

– Am să mă duc, fără doar și poate, am răspuns cu prudență. Însă... Mi-am lăsat vorba neterminată.

– Însă? a spus el cu asprime. Însă, ce? Gândești că-i rău?

Mi-am ținut gura și am continuat să-i transcriu discursul. Tăcerea s-a prelungit.

– Ei, prea bine... a gemut el în cele din urmă.

S-a ridicat în picioare.

– Octavius e un dulău lipsit de agerime, dar destul de stăpân pe el. Nu m-ar chema la el dacă n-ar fi ceva însemnat. Și apoi, trebuie să-mi limpezesc mintea.

Era spre sfârșitul lui decembrie și din cerul cenușiu, întunecat, sufla un vânt îndeajuns de iute și de rece ca să-ți taie răsuflarea. În stradă erau adunați cam o duzină de oameni cu jalbe, care nădăduiau să-i poată spună consulului două vorbe și, de îndată ce l-au văzut ieșind, au trecut strada, apropiindu-se în fugă de el.

– Nu acum, am spus eu, împingându-i înapoi. Nu azi.

Cicero și-a aruncat poala mantiei peste umăr, și-a înfipt bărbia în piept și a pornit-o fără șovăire în josul colinei.

Mă gândesc că trebuie să fi mers vreo zece stadii², trecând de-a curmezișul prin for și părăsind orașul pe poarta dinspre râu. Apele Tibrului erau umflate și repezi, pline de vârtejuri cărămizii și de bulboane. Mai sus în fața noastră, pe aceeași parte cu insula, printre docuri și unelte folosite la descărcat vasele ce ancorau în portul militar, se vedea o mulțime fremătândă de oameni (că veni vorba, o să vă dați seama cam cu cât timp în urmă s-au întâmplat toate astea – acum mai bine de jumătate de veac –, când am să vă spun că insula nu era încă legată prin poduri de niciunul dintre malurile Tibrului). Pe măsură ce ne apropiam, mulți dintre privitori îl recunoscuseră pe Cicero și se stârni un murmur curios, pe când se

² Stadiul este o unitate de măsură pentru lungime folosită de vechii greci, cuprinsă între 147 și 192 metri. (*N.red.*)

dădeau la o parte, ca să ne lase să trecem. Un cordon de legionari de la barăcile marinărești păzea locul. Octavius ne aștepta.

– Îngăduie-mi nerăbdarea, spuse Octavius, dând mâna cu stăpânul meu. Știu că trebuie să ai multe pe cap – și prea puțin timp până la inaugurare.

– Iubitul meu Octavius, nu încetez să mă bucur de câte ori te văd. Îl cunoști pe scribul meu, Tiro?

Octavius mi-a aruncat o privire goală. Astăzi nu și-l mai aminteste nimeni decât ca părinte al lui Augustus, dar în acele vremuri era edilul plebeilor și, într-o mare măsură, omul viitorului. Fără îndoială c-ar fi fost ales consul, dacă n-ar fi murit de fierbințeli înainte de vreme, la vreo patru ani după această întâlnire. Ne-a tras la adăpost de vânt, într-unul dintre marile ateliere de construcție a navelor de război, unde, pe bușteni rotunzi, uriași, stătea în așteptarea reparațiilor scheletul fără bordaj al unei liburne. Alături de ea, pe pământ, se afla un obiect învelit într-o bucată de pânză de velă. Fără să zică ceva, Octavius a tras pânza la o parte, descoperind cadavrul despuiat al unui băiat.

După câte-mi amintesc, era un copil de vreo doisprezece ani. Avea un chip senin și frumos, cu trăsături de femeie, cu urme de vopsea aurie lucindu-i pe nas și pe obraji și cu un șnur roșu legat în cârlionții castanii. Avea beregata tăiată, iar trupul îi fusese despicat de sus până între picioare și golit de măruntaie. N-am văzut niciun strop de sânge, numai acea bortă alungită, întunecată, de parcă era un pește curățat de măruntaie, plin de mâl. Cum a fost cu puțință ca Cicero să îndure acea priveliște și să-și păstreze firea, habar n-am, dar știu că a înghițit cu greutate și a continuat să se uite. În cele din urmă, a spus cu glas găuit:

- E peste poate!
- Și nu e tot, a spus Octavius.

S-a lăsat pe vine, a apucat capul băiatului și l-a răsucit spre stânga. Când capul s-a mișcat, tăietura căscată la gât s-a deschis și s-a închis ca într-un rânjet hidos, ca și cum ar fi fost o a doua gură, care încerca să ne șoptească să fim cu băgare de seamă. Octavius a părut că nu vede, dar el era soldat și, fără îndoială, obișnuit cu asemenea priveliști. I-a dat părul la o parte, a scos la iveală o adâncitură urâtă, chiar deasupra urechii drepte a băiatului, și și-a împins degetul mare înăuntru.

– Vezi? Arată de parcă ar fi fost lovit din spate. Aș zice că l-au izbit cu un ciocan.

– Fața vopsită, părul strâns, lovit din spate cu un ciocan, a repetat Cicero, din ce în ce mai lent, pe măsură ce-și dădea seama încotro îl ducea înșiruirea vorbelor. Apoi, beregata tăiată. Și, la urmă, corpul... eviscerat.

– Întocmai, a spus Octavius. Trebuie că ucigașii au vrut să-i cerceteze măruntaiele. A fost o jertfă – o jertfă umană.

La aceste cuvinte, în acel loc rece și întunecat, am simțit cum mi se ridică părul de pe ceafă și am știut că mă aflam în fața răului – Răul, o putere de netăgăduit, puternic precum fulgerul.

Cicero a spus:

– Se află în oraș vreun cult care să fie-n în stare de o asemenea grozăvie?

– Niciunul. Doar galii – despre ei se spune c-ar face asemenea lucruri. Dar acum nu sunt prea mulți în oraș, iar cei care au rămas sunt mai presus de orice bănuială.

– Și al cui e leșul? S-a plâns cineva de lipsa băiatului?

– Țta-i încă un lucru pentru care am vrut să vii aici și să vezi cu ochii tăi.

Octavius l-a răsturnat pe băiat pe burtă.

– Are un mic tatuaj cu însemnul stăpânului chiar pe ceafă, vezi? Se prea poate ca ucigașii să nu fi văzut asta: „C.Ant.f.M.n.C.”.

Caius Antonius, fiul lui Marcus, nepotul lui Caius. Ai aici o familie faimoasă! A fost sclavul confratelui tău consul, Antonius Hybrida.

S-a ridicat și s-a șters pe mâini cu pânza de velă, apoi a aruncat-o cu nepăsare înapoi, peste cadavru.

– Ce-ai de gând să faci?

Cicero se uita încremenit la jalnica grămăjoară de la picioarele noastre, ca fermecat.

– Cine știe despre asta?

– Nimeni.

– Hybrida?

– Nu.

– Dar mulțimea de-afară?

– Umblă vorba c-ar fi o jertfă rituală. Tu știi mai bine decât oricine cum e mulțimea. Poporul spune că-i semn rău, chiar în ajunul consulatului tău.

– S-ar putea să aibă dreptate.

– A fost o iarnă grea. Le-ar prinde bine să se mai liniștească. M-am gândit că poate ar trebui să trimitem vorbă tagmei preoților și să le cerem să țină o ceremonie de purificare....

– Nu, nu, a spus repede Cicero, desprinzându-și privirile de la cadavru. Nici să n-aud de preoți! Nu vor face decât să înrăutățească lucrurile.

– Așadar, ce-i de făcut?

– Nu mai spune nimănui. Arde rămășițele, cât poți de repede. Nu lăsa pe nimeni aici. Spune celor care le-au văzut că vor putezi la ocnă, dacă vorbesc.

– Și mulțimea?

– Tu ai grijă de cadavru. De mulțime mă îngrijesc eu.

Octavius a ridicat din umeri.

– Precum ți-e voia.

Vorbise cu nepăsare. Nu mai avea decât o singură zi în rang și gândesc că era bucuros să i se ia năpasta de pe cap.

Cicero s-a dus la ușă și a tras de câteva ori, adânc, aer în piept, recăpătându-și nițel culoarea din obraji. L-am văzut apoi, cum îl mai văzusem de nenumărate ori, îndreptându-și umerii și privind în jur fără șovăire. A pășit afară și s-a suit pe o grămadă de bușteni, pentru a vorbi mulțimii.

– Popor al Romei! M-am încredințat că vorbele rele care circulă prin oraș sunt neadevărate!

Trebuia să strige puternic prin vântul tăios pentru a se face auzit.

– Mergeți acasă, la familiile voastre, și bucurați-vă de sărbători!

– Dar am văzut leșul! a strigat un bărbat. A fost o jertfă menită să arunce blestemul asupra Republicii!

Strigătul a mers din gură-n gură:

– Orașu-i blestemat!

– Consulatul tău e blestemat!

– Aduceți preoții!

Cicero a ridicat mâinile.

– Da, leșul era într-o stare înfricoșătoare. Dar la ce vă așteptați? Bietul băiat a stat în apă vreme îndelungată. Peștii sunt flămânzi. Își găsesc hrana pe unde pot. Chiar vreți să vă aduc un preot? Ce-ar putea el să facă oare? Să binecuvânteze peștii?

Câțiva din mulțime au început să râdă.

– De când le e frică romanilor de pești? Mergeți la casele voastre și lăsați grijile deoparte. Poimâine vom intra într-un nou an, cu un nou consul – unul care, negreșit, va avea grijă de bunăstarea voastră!

Ce-a spus el acolo n-a prea avut de-a face cu oratoria, cum s-ar fi întâmplat de obicei, dar urmarea a fost cea așteptată. S-au auzit

chiar și câteva urale. Cicero a sărit jos. Legionarii i-au făcut drum prin mulțime și ne-am retras repede spre oraș. Când ne-am apropiat de porți, am întors capul. Pe la margini, gloata începuse deja să se răsfire, în căutarea altor plăceri. M-am întors spre Cicero ca să-l felicit, dar el era aplecat deasupra șanțului de la marginea drumului și vărsa.

Aceasta era starea cetății în ajunul consulatului lui Cicero – o vârtoare de poftes nesățioase, de zvonuri și neliniști, de veterani schilozi și țărani sărăciți care cerșeau pe la colțuri, de cete gălăgioase și tineri petrecăreți băgând groaza în negustori, de femei din familii bune vânzându-și trupul în fața tavernelor, de vremuri capricioase, de furtuni violente, de nopți fără lună și câini hrănindu-se din leșuri, de fanatici și ghicitoare, de cerșetori și chelfăneli la tot pasul. Pompei era încă departe, în fruntea legiunilor din Orient, iar în lipsa lui, o atmosferă de neliniște și haos se lăsa pe străzi ca ceața râului, făcându-i pe toți să-și iasă din minți. Toată lumea aștepta să se întâmple ceva nemaivăzut, dar nimeni nu știa limpede ce anume. Se spunea că noii tribuni lucrau împreună cu Cezar și Crassus la o lege atotcuprinzătoare, încă secretă, prin care săracii orașului urmau să primească pământ din avutul public. Cicero încercase să afle mai multe despre aceasta, dar fuse se îndepărtat cu asprime. Era sigur că patricienii aveau să se împotrivească, chiar de-ar fi fost vorba și de lucruri mărunte. Toate erau pe sponci, fiecare își păzea hrana, iar prăvăliile sunau a gol. Nici cămătarii, care-și închiseseră bine baierile pungii, nu mai împrumutau pe nimeni.

Cât despre confratele consul al lui Cicero, Antonius Hybrida – Antonius Corcitul: jumătate om, jumătate animal –, el era sălbatic și prost deopotrivă, după cum era de așteptat din partea unuia care râvnise la acest rang împreună cu neînduplecatul dușman al lui

Cicero, Catilina. Cu toate acestea, cunoscând primejdiile pe care le avea de înfruntat și simțind nevoia unor aliați, Cicero făcuse eforturi supraomenești să se înțeleagă cu el. Din nefericire, din încercările lui nu se alesese nimic, și am să spun și de ce. Era obiceiul ca cei doi consuli să tragă la sorți, în octombrie, pentru a se hotărî peste ce provincie avea să guverneze fiecare în noul an. Lui Hybrida, care era înglodat în datorii, i se lipiseră de inimă ținuturile răzvrătite, dar mănoase ale Macedoniei, unde spera la agonisirea unei averi nemărginite. Dar, spre nemulțumirea lui, Hybrida a tras din căciulă liniștitele pășuni ale Galiei Apropiate, unde nu se răzvrătea nici măcar un șoarece de câmp. Cel care a tras Macedonia a fost Cicero, iar când rezultatul a fost anunțat în Senat, pe chipul lui Hybrida se zugrăviseră atâta uimire și ciudă copilărească, încât întreaga adunare se ținuse cu mâinile de burtă de atâta râs. De atunci, Hybrida și Cicero nu-și mai vorbiseră.

Și nu era deloc de mirare că lui Cicero îi venea atât de greu să-și compună discursul inaugural și că, atunci când s-a întors acasă de la râu și a încercat să-și reia dictarea, glasul i se stinge întruna. Se uita ținută undeva în depărtare, cu privirea pierdută, tot întrebându-se de ce fusese ucis băiatul, în chip barbar, și care era înțelesul faptului că fusese omorât un om al lui Hybrida. Octavius nu greșise: fără îndoială că vinovați erau galii. Jertfele umane erau un obicei al poporului lor. A trimis un mesaj unui prieten al său, Q. Fabius Sanga, care era cel mai mare susținător al galilor în Senat, întrebându-l în secret dacă el considera că un asemenea lucru cutremurător era cu puțință. Dar, în mai puțin de un ceas, Sanga a și trimis un răspuns tăios: cu siguranță, galii erau nevinovați și aveau să fie peste măsură de furioși aflând că alesul Senatului stăruie cu asemenea scorneli vătămătoare. Cicero a oftat, a aruncat cât colo scrisoarea și a încercat să-și limpezească gândurile. Totuși, nu le putea stăpâni, totul era lipsit de noimă;

cu puțin înainte de apusul soarelui, a poruncit iarăși să i se aducă mantia și încălțările groase.

Îmi închipuisem că voia să se plimbe prin grădina publică, aflată nu departe de casă, unde se ducea adeseori când își alcătua discursurile. Dar, când am ajuns pe culmea colinei, în loc s-o ia la dreapta, Cicero a mers înainte, grăbit, spre Poarta Esquilină și mi-am dat seama cu uimire că avea de gând să calce în locul sacru, acolo unde erau arse leșurile – un loc pe care de obicei îl ocolea cu orice preț. Am trecut pe lângă hamalii care așteptau, lângă caretele lor trase de mână, să le pice ceva de lucru, și ne-am urmat drumul, dincolo de poartă, pe lângă căsuța joasă ce slujea drept sălaș călăului public, căruia nu-i era îngăduit să locuiască între zidurile orașului. În cele din urmă, am pătruns în dumbrava sacră Libitina, plină de ciori croncănitoare, și ne-am apropiat de templu. Pe atunci, acesta era sălașul breslei groparilor: un loc unde se puteau cumpăra toate cele de trebuință unei înmormântări, de la esențele cu care se ungea cadavrul, până la patul pe care se ardea mortul. Cicero mi-a cerut niște bani și s-a dus către un preot. I-a înmânat acestuia punga și îndată s-au înfățișat două bocitoare. Cicero mi-a făcut semn să mă apropii.

– Am ajuns la țanc, a spus el.

Ce grup de pomină trebuie să fi alcătuit, așa cum străbăteam Colina Esquilină, înșirați unul în spatele celuilalt, cu bocitoarele în frunte, purtând vase cu miresme, apoi consulul, iar la urmă eu! De jur-împrejurul nostru, în lumina asfințitului, se zărea jocul rugurilor funerare, se auzeau plânsetele celor care își boceau morții și se simțea mirosul grețos al esențelor aromate – puternic, dar nu destul de puternic pentru a acoperi duhoarea morții arzânde. Bocitoarele ne-au condus la ustrina³ publică, unde un morman de

³ Loc de incinerare a morților. (*N. red.*)

cadavre așteptau pe un căruț să fie azvârlite în flăcări. Lipsite de haine și încălțări, aceste trupuri părăsite de toți erau la fel de nenorocite în moarte, precum fuseseră și în viață. Numai băiatul ucis era acoperit: l-am recunoscut după giulgiul din pânză de corabie în care, în timpul care trecuse de când îl văzusem, fusese strâns cusut. Cicero a înclinat capul și bocitoarele năimite au început să bocească din cale-afară de zgomotos, crezând fără îndoială că aveau să plece cu buzunarele doldora. Flăcările vuiiau și se culcau în bătaia vântului, și totul s-a terminat cât ai clipi: băiatul plecase spre acel ceva ce ne așteaptă pe toți.

A fost o priveliște pe care n-am uitat-o nici până-n ziua de azi.

Fără îndoială, cea mai însemnată milostenie pe care ne-a făcut-o soarta este deplina necunoaștere a ceea ce va să vină. Închipuiți-vă ce-ar fi dacă am cunoaște capătul nădejdlor și al planurilor noastre sau dacă am vedea cum ne este sortit să murim – cât de serbede ne-ar fi viețile! Așa, trăim prostește de la o zi la alta, la fel de fericiți ca animalele. Dar toate lucrurile trebuie să se întoarcă în țărână, în cele din urmă. Nicio ființă omenească, niciun sistem, nicio epocă nu sunt iertate de această lege; tot ce există sub bolta cerească va pieri; chiar și cea mai tare piatră va ajunge praf. Nimic nu rămâne, în afară de cuvinte.

Cu aceasta în minte și cu nădejdea reînnoită că am să trăiesc destul ca să văd această sarcină dusă la bun sfârșit, am să pun acum pe hârtie minunata poveste a anului petrecut de Cicero în rangul de consul al Republicii romane și a celor întâmplare în cei patru ani care au urmat – timpuri pe care noi, muritorii, le-am numit lustrum, dar care pentru zei înseamnă doar o clipită.

II

În ziua următoare, ajunul inaugurării, a nins – o ninsoare îmbelșugată, de felul celor care cad cu deosebire la munte. Templele de pe Capitoliu păreau sculptate în marmură albă și moale și peste întreg orașul s-a așternut un giulgiu gros cât palma. Nu mai văzusem niciodată așa un lucru de mirare și, în ciuda vârstei mele înaintate, nici n-am mai auzit vreodată de așa ceva. Zăpadă la Roma? Asta sigur trebuia să fie un semn. Dar pentru ce?

Cicero stătea de mult timp în odaia lui de lucru, lângă un foc firav de cărbuni, și continua să lucreze la discursul lui. Nu credea în prevestiri. Când am dat buzna înăuntru și i-am spus de zăpadă, n-a făcut decât să ridice din umeri.

– Și ce-i cu asta?

Iar când am încercat să-i vorbesc, în apărarea augurilor, despre spusele stoicilor – că, dacă există zei și dacă le pasă de oameni, trebuie să ne trimită semne ale voinței lor –, m-a întrerupt râzând:

– Cu siguranță că zeii, cu puterile lor nemuritoare, ar trebui să-și exprime voința prin ceva mai deslușit decât fulgii de zăpadă. De ce nu ne trimit o scrisoare?

S-a întors înapoi la masa de lucru, dând din cap și chicotind, mirat de naivitatea mea.

– Știi ceva? Ia du-te tu și vezi-ți de treburi, Tiro, și ai grijă să nu mă tulbure nimeni.

Astfel dojenit, am plecat să mă îngrijesc de cele trebuincioase pentru procesiunea de inaugurare, după care m-am apucat să-i cercetez corespondența. Îi fusesem scrib vreme de șaisprezece ani și nu exista niciun colțișor al vieții sale, publică sau privată, pe care să nu-l știu. Obiceiul meu în acele zile era să lucrez la o măsuță pe care o puteam strânge la nevoie, chiar lângă intrarea în odaia lui de lucru, îndepărtând vizitatorii nedoriți și stând cu urechile ciulite la chemarea lui. De-aici am ascultat zgomotele casei din acea dimineață: Terentia plimbându-se cu mare zarvă înăuntru și afară din sufragerie, stropșindu-se la servitoare că florile de iarnă nu erau îndeajuns de bune pentru noul statut al soțului ei și certându-l cu asprime pe bucătar, pentru mâncărurile neinspirate din acea seară; l-am auzit pe micul Marcus, de-acum binișor intrat în cel de-al doilea an de viață, umblând de-a bușilea după ea și țipând de plăcere la vederea zăpezii, și pe draga de Tullia, care avea treisprezece ani și urma să fie măritată în toamnă, repetând hexametree grecești cu tutorele ei.

Am avut atât de mult de lucru, încât abia după prânz am putut ieși iarăși. Deși era încă devreme, strada părea pustie. Cetatea, ca învelită în vălătuci de fum, amenințătoare cu toate tainele ei, era nemișcată ca la miezul nopții. Cerul era palid, ninsoarea se oprise, iar frigul alcătuisese o crustă albă, lucitoare pe fața zăpezii. Chiar și acum – pentru că astea sunt ciudățeniile minții celor foarte bătrâni – îmi amintesc ce simțeam când o spărgeam cu vârful încălțării. Am tras pentru ultimă oară în piept aerul acela înghețat și tocmai mă întorceam ca să intru înapoi în casă, la căldură, când am auzit, slab ca o părere în liniștea de mormânt, plesnetul unui bici, urmat de strigăte și gemete de bărbați. După câteva clipe, o litieră purtată de patru sclavi în uniforme a răsărit de după colț.

Un supraveghetor ce grăbea alături de ei a făcut semn cu biciul înspre mine.

– Ascultă! a strigat el. Aia-i casa lui Cicero?

Când am răspuns că da, el a strigat peste umăr:

– Asta-i strada!

Și l-a croit cu biciul pe sclavul care se afla cel mai aproape de el, cu atâta putere, încât bietul om aproape că s-a prăbușit.

Ca să înainteze prin zăpadă, erau nevoiți să-și ridice genunchii până aproape de piept și, în acest fel, s-au apropiat cu greutate. În spatele lor și-a făcut apariția o a doua litieră, apoi o a treia și o a patra. Au tras în fața casei, iar când și-au lăsat jos povara, purtătorii s-au prăbușit cu toții, cufundându-se în zăpadă, aplecându-se peste oiștile litierelor ca niște vâslași sfârșiți de puteri peste ramele lor. Nu-mi vestea nimic bun această priveliște.

– O fi casa lui Cicero, am ridicat glasul, dar nu primește pe nimeni!

– Pe noi o să ne primească, a răsunat o voce cunoscută dinăuntrul primei litiere și o mână osoasă a dat la o parte perdeaua, scoțându-l la iveală pe conducătorul grupului patrician al Senatului, Quintus Lutatius Catulus.

Era înfășurat în blănuri de animal până la bărbia ascuțită, împinsă în afară, ce-i dădea înfățișarea unei nevăstuici mari și puse pe rele.

– Domnia-Sa, senatorul Catulus, am spus, înclinându-mă. Am să-mi înștiințez stăpânul că ești aici.

– Și zi-i că nu sunt singur, a spus Catulus.

M-am uitat în lungul străzii. Din cea de-a doua litieră se dădea jos, blestemându-și oasele îmbătrânite de soldat, cuceritorul Olimpului și părintele Senatului, Vatia Isauricus, iar lângă el se afla marele rival al lui Cicero din curțile judecătorești, avocatul iubit al patricienilor, Quintus Hortensius. La rândul său, acesta

întindea mâna, pentru a-l ajuta să coboare din lectică, unui al patrulea senator, al cărui chip zbârcit, cârmâziu ca aluna și lipsit de dinți nu l-am putut recunoaște. Cum arăta din cale-afară de îmbătrânit, am crezut că încetase să ia parte la dezbateri cu mult timp în urmă.

– Distinși senatori, am spus cu o curtenie cât am putut de prefăcută, binevoii a mă urma, rogu-vă, iar eu am să-l înștiințez pe consul.

Am șoptit portarului să îi conducă în tablinum și m-am îndreptat în grabă spre camera de lucru a lui Cicero. Când m-am apropiat, i-am auzit glasul curgător declamând – „Popor al Romei, vă spun, e destul!” –, iar când am deschis ușa, l-am găsit stând cu spatele spre mine, adresându-se celor două ajutoare ale mele, Sositheus și Laurea, cu brațul întins în lături, cu degetul mare și mijlociul unite într-un cerc.

– Iar ție, Tiro, a continuat el fără să se întoarcă, îți spun: Dă-ne pace, nu ne mai tulbura! Ce semn ne-au mai trimis zeii acum? Plouă cu broaște?

Secretarii au râs pe-nfundate. Pe cale de a-și împlini ambiția de o viață, Cicero își scosese din minte tulburările din ziua de dinainte și era vesel.

– A venit o solie a Senatului.

– Asta înțeleg eu prin semn rău. Și pe cine a trimis Senatul?

– Catulus, Isauricus, Hortensius și încă unul, pe care nu-l cunosc.

– Crema aristocrației? Aici?

Mi-a aruncat o privire ascuțită peste umăr.

– Și pe vremea asta? Trebuie să fie cea mai mică locuință în care au pus ei piciorul vreodată! Cum arăt?

– Măreț, m-am grăbit să-l asigur.

A pășit peste ciornele aruncate pe jos ale discursului său și s-a îndreptat spre tablinum. Portarul adusese scaune pentru oaspeții noștri, dar numai unul dintre ei se așezase – senatorul cel bătrân și cu mâini tremurânde pe care eu nu-l recunoscusem. Ceilalți stăteau în picioare laolaltă, fiecare cu servitorul lui, vădit stânjeniți să se afle în casa acestui „om nou”, cu rădăcini umile, pe care îl sprijiniseră fără nicio tragere de inimă pentru rangul de consul. Hortensius chiar își ținea la nas o cârpă, de parcă strămoșii din popor ai lui Cicero îl puteau îmbolnăvi.

– Catulus, a spus Cicero pe un ton prietenos, când a pătruns în încăpere. Isauricus. Hortensius. Sunt onorat.

A dat din cap înspre fiecare dintre foștii consuli, dar, când a ajuns la cel de-al patrulea senator, am văzut că nici chiar fenomenala lui memorie nu îl ajuta.

– Rabirius, a spus el după o scurtă încordare. Gaius Rabirius, nu-i așa?

I-a întins mâna, dar bătrânul nu a răspuns, iar Cicero și-a schimbat traiectoria mâinii din zbor și și-a îndreptat-o către celelalte colțuri ale încăperii, de jur-împrejur.

– Fiți bine-veniți în casa mea! Nimic nu mi-ar fi mai pe plac.

– Nu-i nicio plăcere în asta, a spus Catulus.

– Este revoltător, a spus Hortensius.

– E război, a susținut Isauricus, asta este!

– Ei bine, mă întristează din cale-afară să v-aud vorbind așa, a răspuns Cicero în glumă.

Cicero îi lua adesea în răspăr. Ca numeroși oameni în vârstă și nemăsurat de bogați, erau înclinați a lua și cel mai neînsemnat neajuns drept sfârșitul lumii.

Hortensius a pocnit din degete și servitorul lui i-a înmânat lui Cicero un document legal, cu un sigiliu greu.

– Ieri, sfatul tribunilor i-a trimis lui Rabirius această învinuire.